

קצבת זקנה – נייר עמדה

לאחרונה התפרסם דוח ועדת אללוף אשר עסקה בבעיית העוני במדינת ישראל. בכלל זה נידונה גם בעיית מצוקת העוני של האוכלוסייה המבוגרת בישראל והמלצת הוועדה הייתה להעלות את גובה קצבת "השלמת הכנסה", לזקנים שאין להם מקורות הכנסה אחרים, בסכום של 200 שקל ליחיד ו- 400 לזוג זקנים.

האגודה לגרונטולוגיה מברכת על עצם העובדה שהממשלה נקטה במהלך שמטרתו התמודדות עם בעיית העוני במדינה ובמיוחד על כך שניתנה התייחסות מיוחדת לאוכלוסיית הזקנים העניים. יחד עם זאת, לדעת האגודה הישראלית לגרונטולוגיה, תוספת זו רחוקה מלספק את צרכי הזקנים ואיננה יכולה לאפשר להם קיום בכבוד.

עמדה זו נתמכת גם על ידי השר לאזרחים ותיקים ח"כ אורי אורבך ז"ל, אשר אמר כי "קצבת הזקנה בישראל נמוכה אפילו מאד ביחס ליוקר המחיה בישראל וביחס למדינות ה-OECD... שיעור קצבת הזקנה בישראל מדורג בתחתית הסולם, חמישי מהסוף" (דה-מרקר 13.10.14).

הצעת הממשלה להעלאת קצבת השלמת הכנסה לא עונה על הצורך בהעלאת קצבת הזקנה לכלל הזקנים שביניהם בעלי פנסיה נמוכה ואחרים אשר לאחר פרישתם חלה ירידה משמעותית בהכנסתם.

האגודה סבורה שיש מקום לשינוי עקרוני ויסודי בכל הנוגע למדיניות מתן הקצבאות. אולם, האגודה ערה לכך ששינוי זה מחייב דיון וטיפול מעמיק שגם ידרוש זמן רב. לכן, בשלב זה האגודה סבורה שבראש ובראשונה ובדחיפות רבה, יש לדאוג לשיפור מצבם הכלכלי של החלשים ביותר מבין הזקנים, דהיינו אלו שאין להם מקורות הכנסה אחרים ומתקיימים על קצבות הביטוח הלאומי בלבד.

קצבת הזקנה עם השלמת הכנסה בשנת 2014 נעה בין 2,803 ש.ח. ליחיד מתחת לגיל 70 עד לגובה של 4,469 ש.ח. לזוג זקנים מעל לגיל 80.

+80	70-80		
3,016	2,887	2,803	יחיד
4,469	4,284	4,164	זוג

מסתבר שלמרות הענקת הקצבאות עם השלמת הכנסה, רמת ההכנסה של 22.7% מקרב משקי הבית שבראשם עומדים זקנים, נמצאים מתחת לקו העוני (לעומת 14.8% במדינות ה-OECD). משמע, קצבת הזקנה עם התוספת של השלמת הכנסה לא מחלצת את הזקנים ממצב העוני בו הם חיים. לאוכלוסייה המבוגרת ישנם ארבעה מקורות הכנסה: הכנסה מעבודה, מפנסיה תעסוקתית, מחסכונות ומקצבאות הביטוח הלאומי. ברור שככל שתגדל ההכנסה ממקורות אלו יתרחקו הזקנים מסכנת העוני. אולם מסתבר שישנם חסמים שאינם מאפשרים לזקנים לעבוד לאחר גיל הפרישה, לחלק גדול אין פנסיה תעסוקתית ולרבים אין חסכונות מהון (בעיקר העולים). מה שנוסף, בעיקר לגבי אלו החיים על קצבאות הביטוח הלאומי, הוא קצבת הזקנה שיכולה להשפיע על השיפור ברמת החיים של הזקנים. במחקר שפורסם לאחרונה על ידי מרכז טאוב, נמצא שתשלומי ההעברה מצמצמים את העוני באופן ניכר וכאשר הממשלה העלתה את הקצבאות השתפר מצבם הכלכלי של הזקנים. מכאן שיש לפעול להעלאת הקצבאות כי זה אחד האמצעים החשובים בשיפור מצבם הכלכלי של הזקנים העניים.

לדעת ועדת אללוף, התוספת של 200 שקל ליחיד ו- 400 לזוג, תאפשר לזקנים "קיום סביר". נשאלת השאלה האומנם תוספת זו תאפשר לזקנים "קיום סביר"? יתרה מזו, מהו "קיום סביר", על איזה

מדדים ביססה ועדת אללוף את המושג של "קיום סביר"? ואף למעלה מכך, האם "קיום סביר" הוא יעד ראוי?

האגודה הישראלית לגרונטולוגיה סבורה שהמושג "קיום סביר" הוא מושג לא ברור ובלתי מבוסס שאין בינו לבין איכות חייהם של הזקנים כל קשר, וכי התוספת המוצעת ל"השלמת הכנסה" אין בה כדי לאפשר לזקנים העניים שיפור משמעותי של איכות חייהם.

לדעת האגודה הישראלית לגרונטולוגיה המושג הראוי הוא "קיום בכבוד". מושג זה פרושו שלכל זקן יש זכות לקיים רמת חיים ותנאי חיים נאותים בכל הנוגע לצרכים הבסיסיים הכוללים בריאות, סיעוד, דיור, מזון, וביגוד. לצערנו, עד היום לא נקבעו המדדים המאפשרים תרגום המושג של "קיום בכבוד" למונחים קונקרטיים. אנו מניחים שעל מנת להגדיר "קיום בכבוד" יהיה צורך בבחינה שיטתית של הצרכים וההוצאות הנדרשות לצורך קיום בכבוד. מתן תשובה לשאלה זו מחייב ניתוח מעמיק של הצרכים של הזקנים ולכן עד שיתבצע מהלך כזה מצאנו לנכון, לטווח הקצר, להסתמך על ערך שונה אשר יש לו בסיס והנמקה מבחינה חברתית וערכית.

לדעת האגודה הישראלית לגרונטולוגיה יש להשוות את קצבת הזקנה עם השלמת הכנסה לשכר המינימום. החברה הישראלית קבעה שההכנסה המינימלית שיכולה לאפשר לשכיר קיום בכבוד הוא "שכר המינימום" שעומד כיום על 4,300 שקל ועומד לעלות בהדרגה במשך שלוש שנים לסך של 5,000 ש.ח., כפי שנחקק לאחרונה. לדעתנו, זכותו של הזקן, שאין לו מקורות הכנסה אחרים אלא קצבאות הביטוח הלאומי, איננה שונה מזו של השכיר. כפי שמקובל שמינימום השכר של השכיר צריך להיות 5,000 ש.ח. כך גם זכותו של הזקן לסכום זהה, מה גם שכיום כמעט ואין לאוכלוסייה זו אפשרות לעבוד ולהרויח למחיתה, בשונה מהאוכלוסייה שבגיל העבודה.

בהמשך לכך, האגודה ממליצה להקים ועדה ממלכתית אשר תדון ותגדיר את המושג של "קיום בכבוד" עבור האוכלוסייה המבוגרת, ועדה זו תצטרך לנתח את צרכיהם של הזקנים ולתרגמם לתגמול הראוי במסגרת קצבאות הביטוח הלאומי. על בסיס תוצאות בדיקה זו יהיה צורך בקבלת החלטות לגבי המדיניות הנדרשת להבטחת קיום בכבוד לאוכלוסייה המבוגרת בשנות חייה האחרונות.